

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

4 Vtrum imponat homini necessitatem quantum ad forum conscientiæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

ur quod obiecta virtutum possunt dupliciter sumi, primò secundum se: & sic falsum est, quod possunt recte referri in bonum privatum, aut publicum. Secundo, secundum actum, quibus homo attingit illa. & sic nihil prohibet omnium virtutum obiecta ad privatum, vel publicum bonum recte referri posse.

Nam licet Deus gloriosus non sit referibilis recte in meum, vel cuiusque creaturæ bonum: actus tamen quibus contemplamur illum in nostrum bonum, recte referuntur & secundum se, & secundum utilitates consequentes. Et hoc sufficit presentis intentioni ad concludendum, quod lex humana de actibus omnium virtutum intellectum, & moralium disponere potest: & disponit de speculatione scientia, dum homines aliquos illi vacare iubet, ut sapientes faciat, etiam ad in mora iudicanda potentiores sint, & cetera.

Super Quaestione 96. Articulus quartus.

In articulo quarto eiusdem quaest. adverte diligenter, ut scias applicare conditiones legis iustae, vel iniustae ad particulares leges: quia inde multos casus conscientiae in gabelis, & grammatibus, & huiusmodi publicis elarificabis: praesertim ex fine, & aequalitate proportionali, quam tenetur saluare iustitia distributiva.

In eodem articulo quarto dubium occurrit, an lex humana obliget in foro conscientiae, quod homo tenetur mori pro eius observatione. Et est occasio dubitandi, qui quidam dicit, quod ius positum non habet hanc potestatem, nisi in causa fidei, vel iurisdictionis reipublicae: propterea inquant, quod licet propter evitandum mortem, celebrare quis possit coram excommunicatis non iuramentum &c. & omnia positiva iura non servare.

Sed hanc opinionem esse erroneam multipliciter monstratur. Primo ex ratione tacta in littera, scilicet quia quilibet est in alijs. Lex autem, ut dictum est, ordinatur ad bonum commune, & ideo nulla virtus est, de cuius actibus lex praecipere non possit: non tamen de omnibus actibus omnium virtutum lex humana praecipit, sed solum de illis, qui ordinabiles sunt ad bonum commune, vel immediate, sicut aliqua directe propter bonum commune sunt: vel mediate, sicut cum aliqua ordinantur a legislatore pertinentia ad bonam disciplinam, per quam civis informantur, ut commune bonum iustitiae & pacis conferent.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod lex humana non prohibet omnes actus vitiosos secundum obligationem praeccepti, sicut nec praecipit omnes actus virtuosos: prohibet tamen aliquos actus singulorum virtutum, sicut etiam praecipit quosdam actus singularum virtutum.

AD SECUNDUM dicendum, quod aliquis actus dicitur esse virtutis dupliciter. Vno modo ex eo, quod homo operatur virtuosam: sicut actus virtutis iustitiae est facere recta, & actus fortitudinis facere fortia: & sic lex praecipit aliquos actus virtutum. Alio modo dicitur actus virtutis, quia aliquis operatur virtuosam eo modo quo virtuosus operatur: & talis actus semper procedit a virtute, nec d cadit sub praeccepto legis: sed est finis, ad quem legislator ducere intendit.

AD TERTIUM dicendum, quod non est aliqua virtus, cuius actus non sint ordinabiles ad bonum commune, vel dictum est, vel mediate, vel immediate.

ARTICVLVS IIII.

Utrum lex humana imponat homini necessitatem in foro conscientiae.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod lex humana non imponat homini necessitatem in foro conscientiae. Inferior enim potestas non potest imponere legem in iudicio superioris potestatis: sed potestas humana quae fert legem humanam, est infra potestatem divinam, ergo lex humana non potest imponere legem quantum ad iudicium divinum, quod est iudicium conscientiae.

Præter iudicium conscientiae maxime dependet ex divinis man-

data: sed quandoque divina mandata euacuatur per leges humanas secundum illud Matth. 15. Ir-ritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras, ergo lex humana non imponit homini necessitatem quantum ad conscientiam.

Præter leges humanae frequenter ingerunt calumniam, & iniuriam hominibus, secundum illud Isa. 10. Vae qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitias scripserunt, ut opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causae humilium populi mei: sed licitum est unicuique oppressionem & violentiam euitare, ergo leges humanae non imponunt necessitatem homini, quantum ad conscientiam.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. Pet. 2. Haec est gratia, si propter conscientiam sustineat quis tristitias, patiens iniuste.

RESPON. Dicendum, quod leges positae humanitas, vel sunt iustae, vel iniustae. Si quidem iustae sint, habent vim obligandi in foro conscientiae a lege aeterna, a qua derivantur, sicut illud Prouerb. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Dicuntur autem leges a iustae & ex fine, quando scilicet ordinantur ad bonum commune: & ex actore, quando scilicet lex lata non excedit potestatem ferentis: & ex forma, quando scilicet secundum aequalitatem proportionis imponuntur subditis onera in ordine ad bonum commune. Cum enim vnus homo sit pars multitudinis, quilibet homo hoc ipsum quod est, & quod habet, est multitudinis: sicut & quilibet pars id quod est, est totius. unde & natura aliquod detrimentum infert parti, ut saluet totum. Et secundum hoc leges huiusmodi onera proportionabiliter inferentes, iustae sunt, & obligant in foro conscientiae, & sunt leges legales. Iniustae autem sunt leges dupliciter. Vno modo per contrarietatem ad bonum humanum econtrario praedictis. Vel ex fine, sicut cum aliquis praesidens leges imponit onerosas subditis, non pertinentes ad utilitatem communem, sed magis ad propriam cupiditatem, vel gloriam. Vel etiam ex actore, sicut cum aliquis legem fert ultra sibi commissam potestatem. Vel etiam ex forma, puta, cum inaequaliter

liber homo non solum secundum id quod habet, sed hoc ipsum quod est, multitudinis est: sicut quilibet pars id quod est, totius est. Ex hoc namque sequitur, quod lex humana, quae sicut quilibet alia lex ad commune bonum respicit, potestatem habet supra id quod est quilibet homo, ac per hoc super vitam ipsius: ac per hoc potest dispendere, & ordinare de expositione vitae cuiusque pro communi bono, pro quo fit omnis lex, ut in quaestione nonagesima articulo secundo dictum est. Amplius lex humana est praecipua, & obligatiua ad peccatum mortale, ut manifeste patet, cum praecipitur aliquid sub poena excommunicationis laet sententia, vel sub poena capitis. ergo est constitutiua aliquis actus in hoc, quod sit peccatum mortale, ergo est obligatiua ad euitandum magis actum illum, quam mortem corporalem: quia mors animae fugienda est magis quam mors corporis. Perinde est ergo dicere, quod lex humana non potest obligare hominem ad mortem pro sui obseruatione: & dicere, quod lex humana non potest obligare aliquem actum in hoc, quod sit peccatum mortale, immo in hoc, quod sit peccatum: quia etiam pro vitando veniali tenetur homo mori. Et confirmatur, quia homo tenetur potius mori, quam contrahere matrimonium sine dispensatione cum sorore consobrina: & tamen hoc solo positio iure est prohibendum. Similiter sacerdos tenetur mori potius, quam Missam celebrare absque calice, corporali, altari, & lumine, uestibus sacerdotalibus, & alijs requisitis ex iure humano. Accedit ad haec cap. Sacris, de his quae vi metricae causa sunt: ubi in materia iuris positum, scilicet de incursum excommunicationis propter participationem cum excommunicato, Innocentius tertius dicit, quod metus non excusat ab excommunicatione: quia potius debet mori, quam peccare mortaliter. Unde totum oppositum illius opinionis est verum. Ille nam-

D. 797.

nam-

namque putat, q regulariter lex postitua non obligat ad mortem F pro sui obseruatione quantumcumque precipiat: in casu autem, scilicet pro fide, vel patria, sic.

Nos autem secundum veritatem dicimus, q vniuersaliter lex preceptiua obligat ad mortem pro sui obseruatione in casu autem non ex benignitate legi, vt forte accidit in lege de vitandis excommunicationis, do qua q non est ad propositum nisi exemplariter, nihil dico, nisi quod dicentes, q ideo licet ex metu cadente in constantem viru celebrare cora excommunicationis, quia lex humana no obligat ad mortem p sui obseruantia, errant: & nisi aliunde huic metui subueniant, falsa est doctrina excusantis participationem ex metu, sicut de alijs dictum est. Et aduerte hic diligentissime, q quia lex postitua precipiendo, seu statuendo, facit de actibus indifferentibus virtuosos, vel vitiosos, dum sub aliqua virtute, aut vitio actu determinat fore, precipiendo enim abstinentiam, ponit actu illum subtemperantia: precipiendo solutione gabelle, ponit actu illum sub iustitia: precipiendo cultum diuinum, ponit sub religione, & sic de alijs. Et propterea sicut in foro conscientie tenetur quis ad actus virtutum, & ad euitandos actus vitiorum, nec excusatur metu, &c. ita non excusatur ab iniustitia, a sacrilegio &c. qui determinata sic a lege continent, aut incurrit &c.

Super Quaestiois 96. Articulum quintum.

In articulo eiusdem quaest. 96. nota, q cu in litera dicitur, quod iusti non subijunt legi, ut coactiua: potest dupliciter intelligi. Primo, quod lex non habet vim coactiuam super iustos. Et hic sensus est falsus: quia super omnes subditos tam lex uiua, quam promulgata habet potestatem coactiuam: quamuis in iustos non exerceat coactionem, quia non oportet. Secundo, quod iustus ex parte sua non subijcitur legi, ut coactus: & hic sensus est verus & intentus, quia iustus uoluntarie legi subijcitur.

In eodem quinto articulo in responsione ad tertium, dubium occurrit, quomodo stant haec duo simul, quod princeps obligetur quod ad Deum, ita quod peccat non seruando legem: & quod lex non habet vim coactiuam super eum. Si enim peccat humanam legem transgrediendo, obligatus est legi proculdubio obliganti eum, ac per hoc vim coactiuam in eum habenti, quamuis no exercenti. & si eum non potest cogere, lex eum non obligat: & si non obligat lex principem, princeps non obligatur: & si non obligatur, non peccat non seruando eam. Et confirmatur declarando, quia quantumcumque sapiens aliquis, ut Plato, vel Aristotel, leges excogitet optimas pro bono communi, & diligenter, quia non habent vim coactiuam, sed ostensiuam tantum, constat quod no obligant principem, aut alios. ergo lex a principe condita licet

ostensiuam vim habeat, quomodo debeat ipse se habere in mente obligat eum, quia coactiuam vim super eum non habet, augetur dubium ex ratione in litera assignata de coactione legis, arguendo sic. Lex non habet vim directiuam, nisi ex potestate. ergo secundum vim directiuam non obligat principem ad quod etiam ordo potestatis diuinitus concessus non se extendit. vnde nec in talibus homo obligatur vt obediatur legi, si sine scdalo, vel maiori detrimento resistere possit.

ARTICVLVS V.

Utrum omnes subijciantur legi.

AD QUINTVM sic proceditur.

Videtur, quod non omnes legi subijciantur. Illi enim soli subijciantur legi, quibus lex ponitur: sed Apostolus dicit 1. ad Timoth. 1. quod iusto no est lex postita. ergo iusti non subijciantur legi humanae.

2. Praeterea. Urbanus Papa dicit, & habetur in Decretis 19. quaest. 2. * Qui lege priuata ducitur, nulla ratio exigit vt publica constringatur: lege autem priuata Spiritus sancti ducuntur omnes uiri spirituales, qui sunt filij Dei, secundum illud Roman. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. ergo no omnes homines legi humanae subijciantur.

3. Praet. Iuris peritus dicit, * quod princeps legibus solutus est: qui autem est solutus a lege, non subditur legi. ergo non omnes subijcuntur legi.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 13. Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit: sed non videtur esse subditus potestati, qui non subijcitur legi, qua fert potestas. ergo omnes homines debent esse legi subiecti.

RESPON. Dicendum, q sicut ex supra dictis patet, lex de sui ratione duo habet. Primo quidem, q est regula humanorum actuum. Se-

ad Deum, quod idem est quod subijci legi in foro conscientiae ex eo iem habet vim obligandi principem, unde habet obligandi in foro conscientiae. Vt autem in articulo quaest. 96. est, lex habet vim obligatiuam in foro conscientiae ab a lege, a qua deriuatur, oportet igitur ut lex habeat vim obligatiuam principis ab aeterna lege. Et quemadmodum lex humana non deriuatur ab aeterna immediate, sed mediante lege natura: ita habet mediante illa vim obligatiuam in foro conscientiae. Est namque de iure natura, ut quod tibi non vis detur, si ne feceris: & consequenter, ut ius quod tibi non vis detur, si ne feceris: ac per hoc cum quis alteri legem ponit, & si non potest ius violat, sicut etiam subditus inobediens principi in lege natura: ius, dicitur quod iustus ad commune bonum ab ipse potestatem statuitis parendum est, uiolat, ab aeterna lege humanae legi tribuens. Et hanc rationem quod ad partem auctoris in litera sub auctoritate canonis in materia auctm radice, quod scilicet lex humana est obligatua in foro conscientiae, & principis, & subditorum ex lege aeterna iure natura: prouenit, quod cum in lege sint duo vitia, directiua & coactiua, & inter eas sit habita superius ex quaest.

Lib. 1. cap. 3. para. 2. p. 1. cip. 20. 1.